

พลวัตสถานการณ์สันติภาพร่วมสมัย: การจัดทำแผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์ ณ ปัจจุบัน

IPP
26

Insider Peacebuilders Platform

พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน

กุมภาพันธ์
2561
ยะลา

หัวข้อ:	พลวัตสถานการณ์สันติภาพร่วมสมัย: การจัดทำแผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์ ณ ปัจจุบัน
เวลา:	17-18 กุมภาพันธ์ 2561
สถานที่:	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ก่อนที่จะเริ่มวง IPP ครั้งที่ 26 นี้ ทีมกระบวนกรได้ย้ำกฎแซทเธมเฮ้าส์ (Chatham House Rules) ให้แก่ผู้เข้าร่วมได้รับทราบกันอีกครั้ง นั่นคือ

1. ห้ามระบุชื่อผู้พูด สถานที่ วันเวลา จากการพูดคุยในวง
2. ห้ามถ่ายรูปคนหรือบรรยากาศในห้อง รวมถึงแชร์ในโซเชียลมีเดีย
3. ห้ามแคปหน้าจอในไลน์แล้วส่งต่อ (แม้จะส่งให้กับคนในวง IPP ด้วยกันก็ตาม)

ความเป็นมาของ Chatham House Rules

กฎนี้ใช้มา 99 ปีแล้ว เป็นกฎเก่าแก่ที่ถูกตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองโดยสถาบันระหว่างประเทศในลอนดอน เป็นกฎที่ตั้งมาและยังใช้กันอยู่ถึงปัจจุบัน กฎนี้ตั้งใจจะบอกว่า เพื่อให้การประชุมในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมการเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีกฎว่าห้ามอ้างอิงชื่อบุคคลในการประชุม เนื้อหาที่อยู่ในการประชุมสามารถเผยแพร่ออกสู่สาธารณะได้แต่ห้ามระบุชื่อผู้พูด เวลา และสถานที่ ห้ามระบุว่าเป็นข้อความของใคร พูดที่ไหน ซึ่งเนื้อหาที่ออกไปยังปลอดภัยทราบเท่าที่เราไม่พูดถึงชื่อคนพูดหรือให้ความเห็นต่อประเด็นนั้นๆ นี่เป็นกฎที่ IPP ใช้ตลอดมา

อัปเดตสถานการณ์หัวข้อ “พลวัตสถานการณ์สันติภาพร่วมสมัย: การจัดทำแผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์ ณ ปัจจุบัน ในความขัดแย้งชายแดนใต้/ปาตานี”

การอัปเดตครั้งนี้ ทางวง IPP ได้เชิญเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการทั้งพุทธและมุสลิม นักกิจกรรมทางสังคม และสื่อมวลชนที่ติดตามกระบวนกรพูดคุยสันติภาพที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มขบวนการต่อต้านรัฐอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้รับทราบข้อมูลและความคิดเห็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

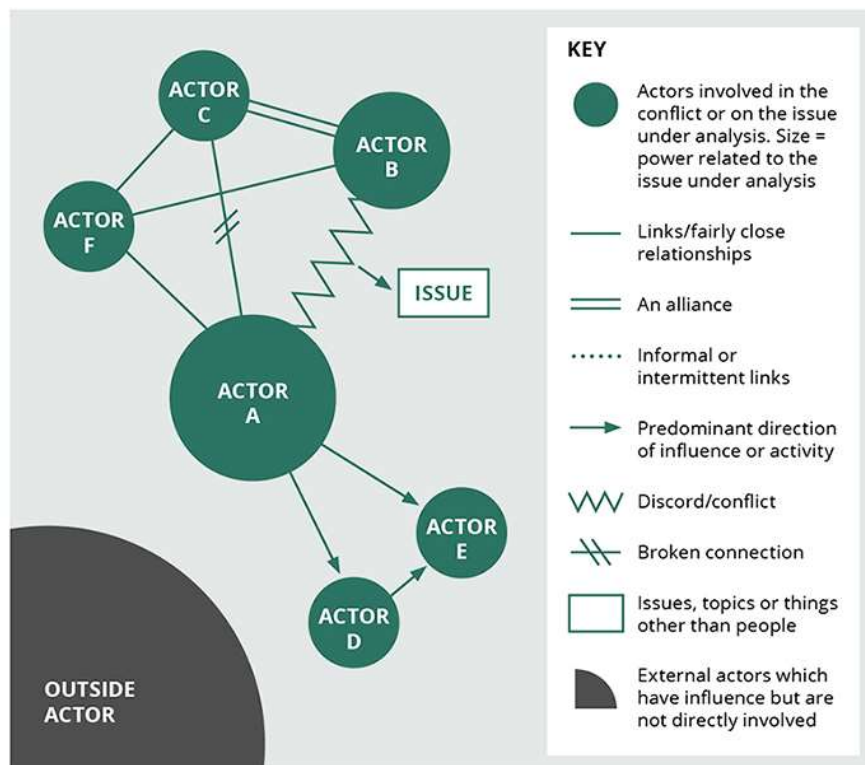
Mapping of Actors & Relationships

แผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์

จากนั้น ดร.นอร์เบิร์ต โรเบอ์ส ได้แนะนำเครื่องมือการวิเคราะห์ความขัดแย้งว่าด้วยการจัดทำแผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์ (Conflict analysis tool: Mapping of Actors & Relationships) อีกครั้งหนึ่ง โดยเครื่องมือนี้เป็นกิจกรรมแรกๆ ที่ทำในวง IPP ด้วยกันเมื่อเกือบ 7 ปีมาแล้ว กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อจะดูว่า

1. ใครคือตัวแสดงในความขัดแย้งนั้นๆ?
2. ตัวแสดงเหล่านั้นมีอิทธิพลหรือมีอำนาจมากน้อยแค่ไหนในความขัดแย้งต่อตัวแสดงในพื้นที่ความขัดแย้งนั้นๆ?
3. นอกจากมีอิทธิพลต่อกันแล้ว ตัวแสดงเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร?

ตัวแสดงนั้นไม่ใช่แค่คนบนโต๊ะใน track 1 ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงตัวแสดงอื่นๆ ที่อยู่ระดับกลาง (Track 2) ระดับล่าง (Track 3) คือภาคประชาสังคมและอื่นๆ ด้วย

Source: Adapted from Fisher, et al. (2000: 23)

เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในพื้นที่ความขัดแย้งเพื่อดูว่าเกิดอะไรขึ้นในพื้นที่ความขัดแย้งหนึ่งๆ เครื่องมือนี้ใช้กันอย่างกว้างขวางในการทำงานเรื่องความขัดแย้งและสันติภาพทั่วโลก มีเครื่องมืออีกมากมายที่จะวิเคราะห์ความขัดแย้ง 50-60 เครื่องมือ นี่เป็นหนึ่งใน Top10 ที่คนมักเอามาใช้วิเคราะห์ความขัดแย้ง

เหตุผลที่เครื่องมือนี้เป็นที่นิยม เพราะถึงแม้แต่ละคนจะมีภูมิหลังประสบการณ์ไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนสามารถมาพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกันผ่านเครื่องมือนี้ได้ ความยากก็คือต้องตกลงกันให้ได้ว่าใครกันแน่ที่เป็นตัวขับเคลื่อนหรือตัวแสดงที่ผลักดันให้เกิดความขัดแย้งนั้นๆ นั่นจะเป็นความขัดแย้งในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง คือมันไม่ได้บอกว่าใครผิดใครถูกหรือใครต้องรับผิดชอบอะไร แต่มันบอกว่าใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นๆ ดูเป็นเครื่องมือง่ายๆ แต่ในรายละเอียดมีความซับซ้อนมาก

อธิบายเครื่องมือ “แผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์”

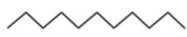
1. **ตัวแสดง (Actors)** ในความขัดแย้งนั้นๆ มีตัวแสดงอะไรบ้าง **Party A, B, C, D, E, F** นอกจากตัวแสดงที่อยู่ในความขัดแย้ง ยังมีตัวแสดงอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ซึ่งอาจจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการความขัดแย้งนั้นๆ เป็น**ตัวแสดงภายนอก (Outside Party)** เช่น Party Y กับ Party X ซึ่ง X มีอิทธิพลมากกว่าก็มีขนาดใหญ่กว่า

Outside Party กับ Inside Party ขึ้นอยู่กับอะไร? ขึ้นอยู่กับนิยามการตีความของเรา เช่น มาเลเซียบางคนบอกเป็น Inside Party แล้วแต่นิยามของกลุ่ม ยกตัวอย่างการทำ mapping ในอัฟกานิสถาน บอกว่าอเมริกาเป็นตัวแสดงในประเทศไปแล้วเพราะไม่รู้อเมริกาก็อยู่ในอัฟกานิสถานอีกนานเท่าไร เลยนับเป็น Insider Party อยากให้ลองคิดสร้างสรรค์มากขึ้น ไม่จำเป็นว่าต้องอยู่ในหรือนอก อาจเป็นครึ่งหนึ่งอยู่ข้างในครึ่งหนึ่งอยู่ข้างนอกก็ได้

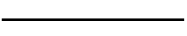
2. **ขนาดของวงกลม** บอกถึงอำนาจของตัวแสดงนั้นๆ ว่ามีอิทธิพลต่อความขัดแย้งมากน้อยแค่ไหน เช่นในแผนที่นี้ A มีอำนาจ/อิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือ B ขัดแย้งกันด้วยเส้นทึบแข็ง
3. **เส้นความสัมพันธ์** อธิบายสัญลักษณ์ของเส้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง

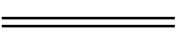
แสดงความขัดแย้งอย่างรุนแรง

แสดงความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงมาก

แสดงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

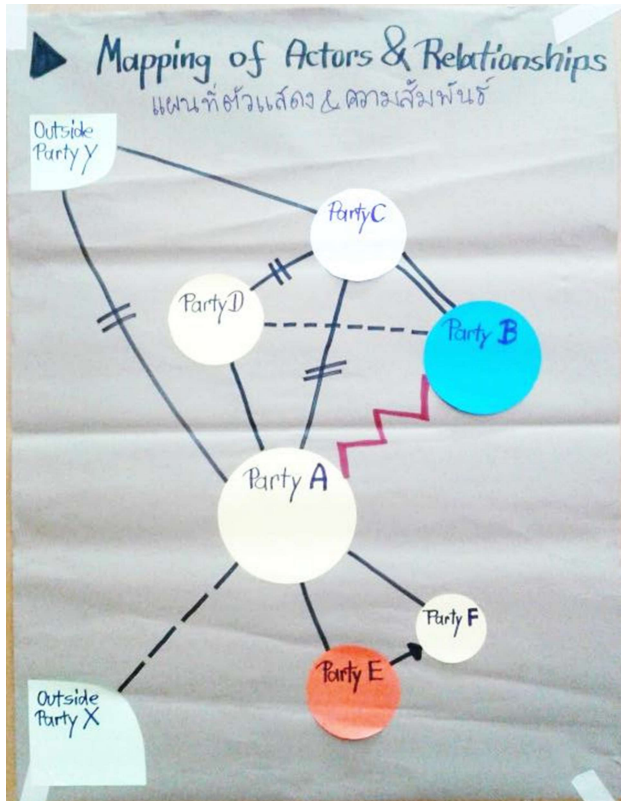
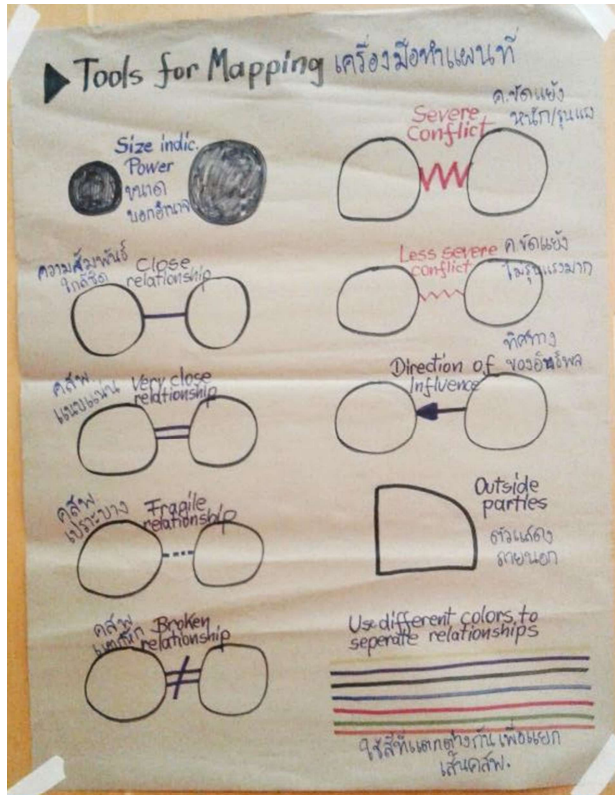
แสดงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น

แสดงความสัมพันธ์อันประหลาด หรือไม่แน่ใจว่าตัวแสดงสองตัวนี้มีความสัมพันธ์แบบไหนแน่

- ====/==== แสดงความสัมพันธ์แตกหัก เวลาความขัดแย้งดำเนินไป ความสัมพันธ์ก็เปลี่ยนไปด้วย ยกตัวอย่าง บางคู่ตัวแสดงมีความสัมพันธ์อันดีมาก่อน แต่ถึงจุดหนึ่งเกิดแตกหักด้วยเหตุอะไรก็ตาม
- > แสดงอิทธิพลของตัวแสดงหนึ่งไปยังตัวแสดงหนึ่ง เช่น E มีอำนาจและอิทธิพลต่อ F

ใช้สีต่างกันเพื่อแยกเส้นความสัมพันธ์ - มันจะยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้ามีตัวแสดงมากกว่า 10 ตัวขึ้นไป เวลาลากเส้นความสัมพันธ์ของ 10 ตัวแสดงจะเห็นความยุ่งเหยิงมากขึ้น เพื่อให้จำได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตัวแสดงเป็นแบบไหนให้ใช้ปากกาคณะสี

การทำ Mapping มีหลายแบบ แบบแรกคือมองจากข้างบน อาจมีตัวแสดงไม่เยอะ แบบที่สองคือซูมเข้าไปในความขัดแย้ง เพราะแต่ละฝ่ายก็มีตัวแสดงย่อยๆ และมีความสัมพันธ์ที่มีพลวัตของตนเอง เช่นฝ่ายรัฐจะเอาคนเห็นต่างเข้ามาอยู่ด้วยในฝ่ายตน หรือ BRN ก็มีตัวแสดงย่อยๆ เข้ามาอยู่ในฝ่ายตนมากขึ้นเรื่อยๆ

เทคนิคการทำ Mapping

1. เริ่มต้นจากตกลงกันก่อนว่ามีตัวแสดงกี่ตัวบ้าง หลังจากได้ตัวแสดงแล้วค่อยลากเส้นความสัมพันธ์ ไม่ควรเกิน 15 ตัวแสดงเพราะจะยุ่งเหยิงมาก

2. ตัดสินใจว่า**ตัวแสดงไหนมีอิทธิพลหรือมีอำนาจมากกว่ากัน** แล้วกำหนดขนาดวงกลม กะประมาณทั้งหมดก่อนว่า จะวางตำแหน่งอย่างไรให้พอกับพื้นที่กระดาษ
3. เวลาคุยกันในกลุ่มย่อยอาจมีความเห็นแย้งกัน อาจมีประเด็นไม่เห็นด้วยในแง่ตัวแสดง หรือในแง่อำนาจอิทธิพล หรือในแง่ความสัมพันธ์ **พยายามหาข้อตกลงกันให้ได้ในกลุ่ม** ถ้าตกลงกันไม่ได้แนะนำให้เขียนแยกออกมาด้วย ปากกาอีกสีว่าจะไรที่ไม่เห็นด้วยเพราะอะไร

ข้อสังเกตต่อการใช้เครื่องมือ “แผนที่ตัวแสดงและความสัมพันธ์”

ประการแรก การเปลี่ยนระดับอำนาจของตัวแสดง (Change of Power Balance) - ยิ่งเราเห็นว่าตัวแสดงหลักๆ ที่เป็นคู่ขัดแย้งเปลี่ยนสมดุลอำนาจมากขึ้นเท่าไร ความขัดแย้งก็จะค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปด้วย เหตุผลก็เพราะว่ายิ่งคู่ขัดแย้งไม่ว่าฝ่ายไหนรู้สึกว่าจะตัวเองมีพลังหรือมีความเข้มแข็งมากเท่าไรก็ยิ่งอยากขยับไปสู่การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งมากกว่าคู่ขัดแย้งที่รู้สึกว่าตนเองอ่อนแอซึ่งไม่อยากเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก การดูว่าคู่ขัดแย้งรู้สึกว่าจะตนเองมีอำนาจมากขึ้นแค่ไหน และอำนาจนั้นเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยอย่างไรก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจและส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วย ส่วนใหญ่เราจะเห็นว่าคู่ขัดแย้งที่รู้สึกว่าตัวเองเข้มแข็งจะอยากริเริ่มการเปลี่ยนแปลงเพราะรู้สึกว่าตนอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า จะน่าสนใจถ้าเราลองทำเส้นเวลาดูว่าคู่ขัดแย้งแต่ละตัว ช่วงไหนบ้างที่ยอมผ่อนปรน ช่วงไหนบ้างที่พยายามเสนอบางอย่างให้อีกฝ่าย

ประการที่สอง ตัวแสดงที่จะมีศักยภาพในการเชื่อมต่อหรือแบ่งแยกผู้คน - จากการทำแผนที่นี้ เราจะเห็นว่ามิติตัวแสดงอื่นๆ ด้วยนอกเหนือจากคู่ขัดแย้งสองฝ่าย ซึ่งตัวแสดงเหล่านั้นอาจจะเป็นตัวเชื่อมประสานได้ จากการวิเคราะห์แผนที่ที่เราทำเสร็จแล้ว เราจะเห็นได้เลยว่าที่สุดแล้ว**ความขัดแย้งทำให้คนถูกแบ่งแยกกันมากขึ้น หรือทำให้คนเชื่อมร้อยเข้าหากันมากขึ้น**

ประการที่สาม ระดับของความแตกแยกภายใน - มันช่วยทำให้เห็นว่าแต่ละฝ่ายมีความแตกแยกภายในมากน้อยแค่ไหน ยิ่งเราพบว่าภายในคู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายมีความขัดแย้งสูงและลึกมากเท่าไร ก็ยิ่งยากที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่ความสันติ

ชุดความรู้ IPP เป็นการสรุปความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพจากวิทยากรซึ่งได้รับเชิญมาแลกเปลี่ยนในเวทีเรียนรู้ (Learning Platform) อันเป็นพื้นที่กลางที่ประกอบด้วยคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีภูมิหลังและความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายมาร่วมพูดคุยกัน วง IPP นี้ริเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2554 ด้วยความร่วมมือจากสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, มูลนิธิเบิร์กฮอฟ, และศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ